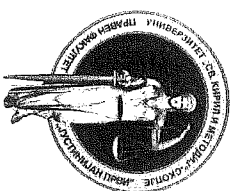

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ – СКОПЈЕ

ГОДИШНИК

НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE DROIT
„JUSTINIANUS PRIMUS“ DE SKOPJE

ВО ЧЕСТ НА
ПРОФ. Д-Р СЛАВКО МИЛОСАВЛЕВСКИ

Скопје 2015

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
L'UNIVERSITE "ST CYRILLE ET METHODE" – SKOPJE

ГОДИШНИК
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ГОДИШНИК	ТОМ 53	СКОПЈЕ SKOPJE	2015
----------	--------	------------------	------

ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE DROIT
“IUSTINIANUS PRIMUS” DE SKOPJE
РЕДАКЦИСКИ ОДБОР

Уредник:
проф. д-р Тодор Пеливанов (Македонија)

Уредувачки одбор:
проф. д-р Јасна Бачовска Недиќ (Македонија)
проф. д-р Каролина Ристова- Астеруд (Македонија)
проф. д-р Мелиха Повлаќиќ (Босна и Херцеговина)
проф. д-р Златан Мешќиќ (Босна и Херцеговина)
проф. д-р Славко Ѓорѓевиќ (Србија)
проф. д-р Мурат Акташ (Турција)
доц. д-р Ѓоркем Алуѓугур (Киргистан)
доц. д-р Александар Љ. Спасов (Македонија)
м-р Елена Маркова (Русија)

Секретар:
доц. д-р Александар Љ. Спасов

Правен факултет
„Јустинијан Први“ – Скопје

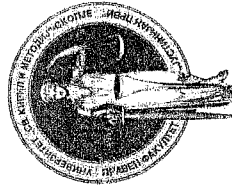
Печати: АКАДЕМСКИ ПЕЧАТ

Тираж: 300

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ – СКОПЈЕ

ГОДИШНИК
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

ANNUAIRE
DE LA FACULTÉ DE DROIT
“IUSTINIANUS PRIMUS” DE SKOPJE

ВО ЧЕСТ НА
ПРОФ. Д-Р СЛАВКО МИЛОСАВЛЕВСКИ

Скопје 2015

СОДРЖИНА

1. д-р Владо Поповски МАКЕДОНСКАТА ДРЖАВНА И НАЦИОНАЛНА ИДЕЈА – ОД ИСТОЧНАТА КРИЗА ДО БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ –	1
2. д-р Борче Давитковски, д-р Ана Павловска-Данева, д-р Елена Давитковска, д-р Драган Поповски ЈАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА И НЕЈЗНАТА УЛОГА ВО КОНСТИТУЦИОНАЛНОТО НАСТАВНО-НАСТАВНИОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 15	
3. д-р Мерица Каневчев ОПШТОКОРИСНАТА РАБОТА (COMMUNITY SERVICE) КАКО АЛТЕРНАТИВА ЗА ЗАТВОРОТ	29
4. д-р Гордана Силвановска-Давкова ЧЕКАЌИ ЈА ВНАТРЕШАРТИСКАТА ДЕМОКРАТИЈА НА ЗАПАДЕН БАЛКАН: ЧЕКАЌИ ГО Г-ДИНОТ ГОДО?	43
5. д-р Љубомир Д. Фрчоски, д-р Ана Чулеска ГРАЃАНСКА НЕПОСЛУШНОСТ (CIVIL DISOBEDIENCE) И УСТАВОТ	69
6. д-р Родна Живковска ИНСТИТУТОТ ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА ВО ПРАВНИОТ СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	87
7. д-р Марија Ристовска, д-р Јелена Трајковска-Христовска УСТАВНОТО СУДСТВО ВО МАКЕДОНИЈА-РЕАЛНОСТ И ПЕРСПЕКТИВИ	99
8. д-р Томе Груевски МЕДИОЛОГИЈАТА НА РЕЖИС ДЕЈРЕ	115
9. д-р Биљана Поповска, д-р Иванка Доловска УЛОГАТА НА ЦРКВАТА ВО СРЕДНИОТ ВЕК	129
10. д-р Тајана Петрушевска, д-р Јасна Бачовска Нелиќ, м-р Маријан Поповски РЕАЛИСТИЧКАТА ТЕОРИЈА ЈАВНОТО МИСЛЕЊЕ И ПРЕГОВОРИТЕ ЗА РАЗЛИКАТА ОКОЛУ ИМЕТО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	141
11. д-р Тајана Петрушевска, м-р Маријан Поповски АРИСТОТЕЛ НАУКАТА ЗА ДУШАТА И РЕТОРИКАТА	163
12. д-р Рената Тренеска-Дескоска ЕВРОПСКИ СТАНДАРДИ ЗА ЗАШТИТА НА СЛОБОДАТА НА МИРНО СОБИРАЊЕ	191
13. prof. Tanja Karakaniševa-Iovanovska DIRECT DEMOCRACY IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA - LEGAL AND POLITICAL CONTEXT	209

14. д-р Тони Дескоски, м-р Вангел Доковски ОПШТА МЕГУНАРОДНА НАДЛЕЖНОСТ СПОРЕД РЕГУЛАТИВАТА БР. 44/2001 (ЕЗ) ОД 22 ДЕКЕМВРИ 2000 ГОДИНА ЗА НАДЛЕЖНОСТА И ПРИЗНАВАЊЕТО И ИЗВРШУВАЊЕТО НА СУДСКИТЕ ОДЛУКИ ВО ГРАЃАНСКИТЕ И ТРГОВСКИТЕ РАБОТИ (БРИСЕЛ I)	229
15. д-р Ванчо Узунов, д-р Биљана Петровска “ИСЛАМСКО БАНКАРСТВО”	247
16. д-р Дејан Мишковиќ, д-р Ангел Ристов ФЕНОМЕНОТ СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО ВО ЕВРОПА И ВО МАКЕДОНИЈА	259
17. д-р Каролина Ристова-Астеруд, д-р Јасна Бачовска Нелиќ ОД СОЦИОЛОГИЈА НА ПРАВОТО КОН СОЦИОЛОШКИ-ОРИЕНТИРАНА ФИЛОЗОФИЈА НА ПРАВОТО	283
18. д-р Јасна Бачовска, д-р Александар Љ. Спасов ЗА НЕКОИ АСПЕКТИ НА ПРОБЛЕМОТ НА ГОВОРОТ НА ОМРАЗА И СЛОБОДАТА НА ИЗРАЗУВАЊЕ (КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА)	303
19. д-р Тина Пржеска ПОСТАПКАТА ЗА ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА ВО ПРАВНИОТ СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	319
20. д-р Васко Наумовски НЕКОИ АСПЕКТИ НА ОБИДОТ ЗА ДОНЕСУВАЊЕ НА УСТАВ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА	333
21. д-р Љубен Тевдовски, д-р Зоран Илиевски КУЛТУРАТА И ИДЕНТИТЕТИТЕ ВО ТЕОРИИТЕ ЗА МЕГУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ	351
22. д-р Ненад Марковиќ НЕВЛАДИНОТ СЕКТОР ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – ФАКТОР НА КОНСОЛИДАЦИЈА ИЛИ АКТЕР БЕЗ ВЛИЈАНИЕ	361
23. д-р Иван Дамјановски ТРАНСНАЦИОНАЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ НА ЦИВИЛНОТО ОПШТЕСТВО И ПРОШИРУВАЊЕТО НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА	385
24. д-р Владимир Божиновски ИДЕЈАТА ЗА УНИВЕРЗАЛНА ДРЖАВА	401
25. д-р Мипо Докмановиќ ОД ПРИЗНАВАЊЕ ДО ВОЈНА – СОЕДИНЕНИТЕ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ И БУГАРИЈА ВО ПРВАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК	411
26. д-р Наташа Пеливанова, м-р Мирјана Ристовска АДМИНИСТРАТИВНОТО СУДСТВО И НЕГОВАТА ОРГАНИЗАЦИЈА	427

27. д-р Бобан Мисоски ГАРАНЦИЈА, МЕРКИ НА ПРЕТПАЗЛИВОСТ ИЛИЛИ КУЖЕН ПРИТВОР, АНАЛИЗИ И ПРЕПОРАКИ ЗА НИВНА ПОФРЕКВЕНТНА ПРИМЕНА	439
28. д-р Елена Михајилова КОНЦЕПТОТ НА ПОВРЕДА КАЈ ДЕЛАТА ОД ОМРАЗА	457
29. д-р Иванка Доловска БАЛКАНСКИОТ ПАКТ ОД 9.2.1934 ГОДИНА И РАСПОРЕДУВАЊЕТО НА ГЕОПОЛИТИЧКИТЕ СИЛИ НА БАЛКАНОТ ДО ЗАПОЧНУВАЊЕТО НА ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА	471
30. д-р Александра Деаноска – Трендафилова КАЗНЕНОПРАВНА ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ	485
31. д-р Александар Спасеновски ЗА НЕКИ АСПЕКТИ НА МОДЕЛОТ НА ОДНОСИ СО ВЕРСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	501
32. д-р Јелена Трајковска-Христовска ЗА ПОИМОТ, ПРИРОДАТА И ТЕОРЕТСКОТО ОПРАВДУВАЊЕ НА УСТАВНО- СУДСКАТА КОНТРОЛА НА УСТАВНОСТА	511
33. д-р Јорданка Галева КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА ПРАВНАТА РЕГУЛАТИВА ЗА ЗАШТИТАТА НА МАЏИНСТВАТА ВО МАКЕДОНСКОТО И ФИНСКОТО ОПШТЕСТВО	521
34. д-р Даниела Блажевска ОРГАНИЗАЦИСКАТА КОМУНИКАЦИЈА ВО МАСОВНИТЕ МЕДИУМИ	537
35. д-р Ирена Рејчиновска Пандева ЦИВИЛНО-ВОЕНИТЕ ОДНОСИ ВО ТУРЦИЈА И УЛОГАТА НА ВОЈСКАТА ...	549
36. д-р Драги Рашковски АРГУМЕНТИ „ЗА“ ИЛИ „ПРОТИВ“ ЕЛЕКТРОНСКОТО ГЛАСАЊЕ	557
37. д-р Христина Рунчева УТИЛИТАРИЗАМ- ОД КЛАСИЧЕН КОНЦЕПТ ДО НЕГОВА ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА ВО ЗАШТИТАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА	567
38. д-р Есин Крангли Бајрам ПОИМ И КЛАСИФИКАЦИЈА НА ЗЕМЈИШНИТЕ СЛУЖБЕНОСТИ (SERVITUDES PRAEDIORUM) ВО РИМСКОТО ПРАВО	581
39. д-р Милена Апостоловска ЗАЕДНИЧКАТА НАДВОРЕШНА И БЕЗБЕДНОСНА ПОЛИТИКА-ПРЕД И ПОСЛЕ ДОГОВОРОТ ОД ЛИСАБОН	607

40. д-р Елена Нешовска
ДАНОЦИТЕ КАКО ИНСТРУМЕНТ НА ПОЛИТИКАТА
ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА 625

41. М-р Илџа Руменов
ВЛИЈАНИЕТО НА СЛУЧАЈОТ С-523/07 (CASE A.) НА ЕВРОПСКИОТ СУД НА
ПРАВДАТА ВРЗ ОПРЕДЕЛУВАЊЕТО НА ВООБИЧАЕНОТО
ПРЕСТОЛУВАЛИШТЕ НА ДЕТЕТО ВО РАМКИТЕ НА ПРАВОВО НА
ЕВРОПСКАТА УНИЈА 637

42. М-р Никола Амбарков
ФУНКЦИОНАЛНОСТА НА ИЗБОРНИОТ МОДЕЛ КАКО ПРЕТПОСТАВКА ЗА
ПОУСПЕШНА КОНСОЦИЛАЦИЈА ВО ПОДЕЛЕНИТЕ ОПШТЕСТВА 649

43. М-р Катерина Жатева
ОДГОВОРНОСТА НА СОДРУЖНИЦИТЕ ЗА НЕДОПУШТЕНИ ПРИМАЊА ОД
ИМОТОТ НА ДРУШТВОТО СО ОГРАНИЧЕНА ОДГОВОРНОСТ 663

44. М-р Викторија Балакова
ОРГАНИЗАЦИСКАТА УСПЕШНОСТ НА ФОНДОТ ЗА ЗДРАВСТВЕНО
ОСИГУРУВАЊЕ НА Р. МАКЕДОНИЈА 677

проф. д-р Владо Поповски

МАКЕДОНСКАТА ДРЖАВНА И НАЦИОНАЛНА ИДЕЈА – ОД ИСТОЧНАТА КРИЗА ДО БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ –

UDC325.83(497.7), 18/19"
1.01 Изворна научна статија

1. Македонското ослободително движење се појавило во седумдесеттите години на XIX век, во рамките на Големата Источна криза од 1875 до 1880 година. Генерацијата која го раскрилила македонското прашање во тој прв пиктус на борби за македонска држава била обземена со идејата за создавање на посебна македонска држава на целата територија на Македонија која ќе ги сублимира интересите на македонското население и која ќе ја спаси земјата од распарчување од страна на соседните балкански државички и народи кои, уште во тоа време, ги имале манифестирано своите претензии кон Македонија.¹

Таа генерација борби за македонска држава, кога станува збор за словенско-македонскиот супстрат како најброен и носечки субјект на односните борби, била масовно зафатена со идејата за врска со античка Македонија. Тогашната генерација македонски борци сметала дека постоењето на таа држава на истата територија чија што слава го има осветлено современиот европски дух, им дава за право, повикувајќи се на неа, да ги обедини и впретни сите сили за ослободување на Македонија од Османлиската власт и за обновување на државноста во Македонија. Кон врската на тогашните Македонци со античките прославени великани (со Филип, Александар и Аристотел – кои најмногу биле афективни во нивните ставови) се надолврзуваат и дополнителни тези, како тие: дека и античките Македонци биле Словени, какви што биле и тие, тогашните Словени, и дека и нивниот јазик бил словенски каков што бил и нивниот тогашен јазик.²

Тие дополнења, во тоа време, имале сосема прецизна историска функција: тие ги разграничуваат, појмовно културно и политички, Македонците (и целото македонско население) од сите околни балкански народи и од нивните културни и политички интереси. Со приладеениот словенски карактер на Филип, на Александар и на Аристотел, тогашните Македонци поставуваат

¹ Во таа смисла говори Протоколотното решение на Националното Собрание на Македонија од 1880 година кое во негово име, до Серускиот генерален конзул во Солун Н. Уљанов, го испраќа Привремената влада на Македонија. Види: Документи за борбата... док. бр. 188, стр. 265-267.

² Види: Преамбулата на Правилата на македонскиот војстанички комитет од 1878 год. Документи за борбата – док. бр. 183, стр. 245; Снегаров И., Солун във Вългарската духовна култура. Историски очерк и документи. Софија 1957; Пулевски Г., Одбрани страници. Скопје 1974.

КАЗНЕНОПРАВНА ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ

UDC 342.72/.73:343.037(497.7)
1.02 Прегледна научна статија

1. Вовед

Во оваа ера на растечка комуникациска активност, кога информатичките технолошки можности се распоротираат во сите сфери на живеењето: приватната, социјалната, професионалната итн., приватноста на индивидуалата станува сè поранлива категорија. Од социјалните мрежи до електронското банкарство и електронските евиденции во, на пример, казнената, здравствената и други сфери, личните податоци на човекот сè повеќе се дел од секојдневните пресретнувања. Лутето не сакаат секогаш да го дознаат тоа на што ќе „налетаат“; за жал, сè почесто сме сведоци на случаи кога некои лица буквално „си играат“ со факти што претставуваат податоци од личен карактер. Во ваквото секојдневие, во денешните услови, илузорно е да се очекува дека поединецот може да ја заштити својата приватност во мера во која што посакува. Денес прашањето на заштитата на личните податоци се поставува во насока на постигнување определен минимум во зачувувањето на личниот интегритет. Оттука, правото е немоќно да ја заштити приватната сфера на човекот во целост, тоа треба само да обезбеди минимум заштита од повреди на човечкото достоинство.

Прашањето на заштитата на приватноста е двонасочна улица во која „лентата“ што му припаѓа на оној кој сака да ја зачува приватноста има клучно значење. Поединецот кој на јавно место презема определени дејствија не смее да очекува тие да не бидат објавувани, доколку, на пример, медиумите се заинтересирани за тоа. Секојдневно сме сведоци на вести за судски парници на познатите личности против новински агенции заради наводно нарушување на нивната приватност со објавувањето на информации во врска со нивните активности на јавни места, движења и сл.

Сосема е друго прашањето кога резултатите од определен генетски тест ќе стигнат до работодавецот на засенатата личност и сл. Комплексноста на оваа материја која произлегува од претходнопоменатото ја отсликува и нашето законодавство и тоа во две насоки: законодавството е богато, но неструктурирано, Законот за заштита на личните податоци, на пример, кој претставува *lex specialis* содржи само основна поделба на личните податоци, иако тие практично имаат богата категоризација; натаму, овој закон пред-

¹ Авторот е доцент на Институтот за казнено право на Правниот факултет „Јустинијан Први“, при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје

видува само прекршочни одредби, што го прави некомплетен во казнено-правната заштита.

Правната регулатива која се однесува на сферата на заштитата на личните податоци во Република Македонија е доста богата. Во хоризонтална смисла, таа започнува од Уставот, па преку законското регулирање, сè до соодветни подзаконски прописи. Во поглед на вертикалната регулатива, оваа материја е присутна во повеќе закони, пред сè во Законот за заштита на личните податоци и други закони, при што предмет на наш интерес посебно се релевантните одредби од Кривичниот законик и Законот за кривичната постапка.

2. Правна заштитата на личните податоци

2.1 Уставна заштита на приватноста и личниот интегритет

Уставната заштита на приватноста и личниот интегритет во Република Македонија е поставена во чл.18 од Уставот на Република Македонија, кој гласи: „Се гарантираат сигурноста и тајноста на личните податоци. На граѓаните им се гарантира заштита од повреда на личниот интегритет што произлегува од регистрирањето на информации за нив преку обработка на податоците.“²

Оттука, може да заклучиме дека Уставот недвосмислено ја предвидува неопходноста од креирањето и водењето регистри, односно збирки кои содржат лични податоци и дека она што се гарантира е нивното сигурно чување, а од уставната одреда имплементно произлегува и забраната за обработка на личните податоци на граѓаните за цели кои директно го повредуваат нивното достоинство и личниот интегритет.

2.2 Понмот „лични податоци“ според Законот за заштитата на личните податоци

Намозната разработка на оваа материја во насока на нејзина легислативна покриеност е направена со Законот за заштита на личните податоци.³ Тој претставува lex specialis кој минимално ја регулира оваа материја; имено, тој дава сустантивна слика на понмот на оваа материја, давајќи дефиниции на основните поими, како и поставувајќи ја институционалната рамка за заштита на личните податоци во Република Македонија преку регулирањето на улогата, организацијата и надлежностите на Дирекцијата за заштита на личните податоци итн.

Дефинирањето на понмот личен податок не е нималку лесно. Сепак, според нашето законодавство,⁴ „личен податок“ е секоја информација која се

однесува на идентификувано физичко лице или физичко лице кое може да се идентификува, а лице кое може да се идентификува е лице чиј идентитет може да се утврди директно или индиректно, посебно врз основа на матичен број на граѓанинот или врз основа на едно или повеќе обележја специфични за неговиот физички, физиолошки, ментален, економски, културен или социјален идентитет“.

Самиот поглед врз текстот на оваа законска дефиниција, покажува дека се работи за широко определување на понмот кој имплицира постоење на повеќе категории лични податоци, па така законот определува и дека “посебни категории на лични податоци” се лични податоци кои го откриваат расното или етничко потекло, политичко, верско, филозофско или друго уверување, членството во синдикална организација и податоци што се однесуваат на здравјето на дугето, вклучувајќи ги и генетските податоци, биометриски податоци или податоци кои се однесуваат на сексуалниот живот“.⁵

Категоријата посебни лични податоци во компаративното право се нарекуваат уште и сензитивни лични податоци. Обработката и откривањето на ваквите податоци може да има тешки последици не само врз приватноста на личноста, туку и врз нејзиното достоинство, уживањето на основните права и тоа не само на засетнато лице, туку и врз нему блиските лица. Заради тоа, нашиот Закон предвидува забрана за обработка на посебните категории на лични податоци.⁶

„Збирка на лични податоци“, пак, претставува структурирана група лични податоци која е достапна согласно со специфични критериуми, без оглед дали е централизирана, децентрализирана или распространета на функционална или географска основа.⁷

Прашањето на интегритетите на Дирекцијата за заштита на личните податоци е претежно материја од управноправен карактер. Законот предвидува постапки преку кои може да се превенираат и санкционираат ситуациите на повреда на приватноста на лицата, надзорот над контролорите на лични податоци итн., но не предвидува кривична одговорност. Сепак, сензитивноста на оваа материја е далеку од таква да дозволува отсуство на кривична одговорност за дела кои значај тешки повреди на приватноста, тајноста на определени податоци итн. што резултира со повреда на човековите слободи и права.

Поради претходнонаведеното, освен во Уставот на Република Македонија и во Законот за заштита на личните податоци, сферата на нивна правна заштита се протегна и во казнено законство и во други закони кои ќе бидат посебно елаборирани понатаму во текстот.

² Ibid., чл. 2, ст.1, т.1, Службен весник на РМ, бр. 7/2005, 103/2008, 124/2008, 124/2010, 135/2011.

³ Забраната е обработка на посебните категории на лични податоци, чл.8, Службен весник на РМ, бр. 7/2005, 103/2008, 124/2008, 124/2010, 135/2011

⁴ Закон за заштита на личните податоци, чл.2, ст.1, т.3, Службен весник на РМ, бр. 7/2005, 103/2008, 124/2008, 124/2010, 135/2011

⁵ Ibid., чл. 2, ст.1, т.1, Службен весник на РМ, бр. 7/2005, 103/2008, 124/2008, 124/2010, 135/2011.

⁶ Ibid., чл. 2, ст.1, т.1, Службен весник на РМ, бр. 7/2005, 103/2008, 124/2008, 124/2010, 135/2011

Значајна улога во воспоставувањето стандарди за заштита на личните податоци има и Европскиот суд за човекови права од Стразбур преку својата пракса. Особено релевантни во тој поглед се следните случаи: *Leander v. Sweden*, *Gaskin v. UK*, *Niemitz v. Germany*, *Z v. Finland* M.S. v. Sweden, *Rotaru v. Romania*, *Регу v. UK*, *S and Marper v. UK* и др.⁸

3. Личните податоци и кривичното законодавство

4.1 Кривичен законик на Република Македонија

Казненоправната заштита на приватноста и сигурноста на личните податоци има своја материјалноправна и процесноправна димензија. Имено, Кривичниот законик на Република Македонија познава повеќе инкриминации кои директно или индиректно се однесуваат на обработуваната проблематика.

Кривичниот законик⁹ експлицитно ги инкриминира обликите на злоупотреба на личните податоци во чл. 149 КЗ, кој гласи:

Чл. 149 - Злоупотреба на лични податоци

- (1) Тој што строгитво на условите утврдени со закон без согласност на граѓанинот прибира, обработува или користи негови лични податоци, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.
- (2) Со казна од став 1 се казнува тој што ќе навлезе во компјутерски информатички систем на лични податоци со намера користејќи ги за себе или за друг да оствари некаква корист или на друг да му нанесе некаква штета.
- (3) Ако делото од ставовите 1 и 2 го стори службено лице во вршење на службата, ќе се казни со затвор од три месеци до три години.

(4) Обидот е казнив.

(5) Ако делото од овој член го стори правно лице, ќе се казни со парична казна.

Делото е систематизирано во главата XV од КЗ: Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот. Објект на заштита кај ова дело се сигурноста и тајноста на личните податоци. Личните податоци се во средиштето и на судирот помеѓу интересите за заштита на личноста и, од друга страна, интересите за откривање на криминалот и безбедноста на државата кои завлегуваат во приватната сфера на личноста.

Основното дело е опфатено во ст. 1, каде што како дејствие на извршување е предвидено прибирање (сознавање и регистрирање на податоците), обработка (средување, систематизација, анализа) и користење (употреба) на личните податоци. Објект на дејствието се личните и семејните податоци. Во дејствието на извршување постои посебен елемент во основниот облик на де-

⁸ Подетално в. на http://echr.coe.int/Documents/FS_Data_ENG.pdf, а случаите поодделно на <http://hudoc.echr.coe.int>

⁹ Кривичен законик на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 37/1996, 80/1999, 48/2001, 4/2002, 16/2002, 43/2003, 19/2004, 40/2004, 81/2005, 50/2006, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013.

¹⁰ Камбовски, В., Тупанчески, Н. (2011), Казнено право – посебен дел, стр. 120-122.

¹¹ Ibid, стр. 123-128

¹² Службен весник на РМ, бр. 7/2005, 103/2008, 124/2008, 124/2010, 135/2011

¹³ Службен весник на РМ, бр. 150/2010.

¹⁴ Подетално в. ст. 1 и 2, чл. 160 КЗ

лото, а тоа е неовластеноста на дејствието што ја сочинува противправноста, имено, дејствијата се вршат без согласност на засенатото лице.¹⁰

Кај оваа инкриминација постои и основа за исклучување на противправноста; тоа се случува каде несогласноста на граѓанинот е ирелевантна за т.н. пермисивна норма (законски дозволените случаи на обработка и користење на лични податоци во, на пр. кривичната истрага против осомничен, обвинет итн.).

Посебен облик на делото е предвиден во ст. 2, каде што дејствието на извршување претставува навлегувањето во компјутерски систем непосредно и лично. Со самото тоа дејствието е довршено, без оглед на тоа дали сторителот започнал да ги користи податоците. Значи, објект на дејствието е компјутерски информатички систем на лични податоци. Ирелевантно е дали е тој јавен или приватен. Ставот 3 го опфаќа т.н. „службен“ облик на делото, односно случајот кога извршителот има посебно својство - претставува службено лице и делото го врши при вршење на службената должност. Казнив е и обидот за делото, а како активен субјект може да се јави и правно лице.

Кривичниот законик содржи и други одредби чиј објект на заштита претставуваат приватноста и/или тајноста на личната сфера. Такви се, на пример, делата од чл. 150 – неовластено откривање тајна, каде што меѓу другото се откриваат факти и состојби од личен и лично-медицински карактер кои се врзани за категоријата посебни лични податоци; чл. 151 – неовластено прислукување и тонско снимање, чл. 152 - неовластено снимање итн.¹¹

Во македонскиот Кривичен законик, постојат и одредби кои не ја шпигат личната сфера преку инкриминирани дејствија, туку директно се однесуваат на собирањето, чувањето и обработката на податоците од определени граѓани кои имаат личен карактер. Овие одредби всушност покриваат дел од опсегот на поимот „збирки на лични податоци“ кој се користи во Законот за заштита на личните податоци¹² и во новиот Закон за кривичната постапка.¹³ Во Кривичниот законик, на пример, опфатени се казнената евиденција и посебниот регистар кој се води за посебна категорија кривични дела.

Условите и правилата за водење на казнената евиденција се определени во чл. 106 КЗ. Во него е одредена месната надлежност (првостепениот суд според местото на раѓање на осудениот итн.),¹⁴ а се определува дека податоците од казнената евиденција може да му се дадат на судот и на јавното обвинителство во врска со кривичната постапка што се води против порано осудениот и на надлежните органи што учествуваат во постапката за давање амнестија и помилување.

Давањето на податоци од казнената евиденција е регулирано во чл. 106, ст. 4 кој предвидува можност тие на образложено барање да им се дадат и на државни органи, правни или физички лица ако уште траат определени правни последици од осудата или казни што се состојат во забрани, односно доколку имаат оправдан законски заснован интерес (на пр. забрана за стекнување на определено право како правна последица од осудата).¹⁵

Ова се надолголнува со забраната било кој од граѓаните да поднесува докази за својата осудуваност или неосудуваност. Оттука, граѓаните може да добијат податоци за нивната осудуваност или неосудуваност само ако овие податоци им се потребни заради остварување на нивните права во странство (чл. 106, ст. 6).

Посебно и широко проблематизирано прашање е воведувањето на посебниот регистар на лица осудени за кривични дела против половата слобода и половниот морал и за трговија со малолетни лица или популарно наречениот „регистар на педофили“ со Законот за измени и дополнувања на Кривичниот законик од 2011 година¹⁶ со кој е предвиден чл. 106-а.¹⁷

Со ваквата одредба и одредбите од Законот за посебен регистар на лица осудени со правосилна пресуда за кривични дела за сексуална злоупотреба на малолетни лица и педофилија¹⁸ се овозможува водее регистар за извршители на посебни категории дела при што според востановената пракса кај нас, регистарот е јавно достапен на интернет, а содржи материјали кои буквално избобилуваат со лични податоци јавно достапни, со што се завлегува во приватноста не само на осудените лица, туку и на членовите на нивните семејства. Уште во првиот член на овој Закон се наведува дека со него се уредува категоријата на личните податоци кои се содржани во Регистарот за лица осудени за кривични дела за сексуална злоупотреба на малолетни лица и педофилија, начинот на давање на личните податоци на користење, степенот на доверливост и рокот на чување на податоците. Во врска со оваа одредба токму од наведените причини, Уставниот суд оваа година ја разгледа ини-

¹⁵ За ова подетално в. чл. 101-102 од КЗ, и Камбовски, В., Казнено право – општ дел, (2011), Скопје, стр.530-534.

¹⁶ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, Службен весник на РМ, 51/2011

¹⁷ Член 106-а - Посебен регистар
(1) Податоци за правосилна судска одлука за изречена мерка на безбедност судот доставува до органот на државната управа надлежен за работите од областа на здравствено евиденција, како и до органот на државната управа надлежен за работите од областа на трудот и социјалната политика, заради регистрација во посебен регистар.

(2) Судот до органот на државната управа надлежен за работите од областа на трудот и социјалната политика доставува податоци и за лица осудени со правосилна пресуда за кривични дела против половата слобода и половниот морал и кривичното дело од членот 418-г на овој законик сторени против малолетни лица, за кои се води посебен регистар.

(3) Податоците од ставовите (1) и (2) на овој член можат да се користат исклучиво заради заштита на здравјето на лицата на кои им се изречени мерки на безбедност или за заштита на правата на малолетниците, под услови и по постапка утврдени со закон.

¹⁸ Службен весник на Република Македонија бр. 11/2012

цијативата и поведе постапка за оценување на уставноста и законитоста на одредени членови од Законот.¹⁹

Во Кривичниот законик на Република Македонија постојат и други одредби со чии примена стануваат пошироко достанни лични податоци на определени лица. Имено, во интерес на остварувањето на правдата, Кривичниот законик дозволува и објавување на судските одлуки доколку во работи за осуда за извршено кривично дело против половата слобода и половниот морал спрема малолетно лице кое не наполнило 14 години и тоа по барање на јавниот обвинител. Во ваков случај, личните податоци на жртвата се заштитуват. Објавувањето може да се изврши преку средствата за јавно информирање (чл.194-а КЗ).

Во врска со правните лица, исто така е предвидена можност за објавување на правосилна судска пресуда и тоа јавно, во "Службен весник на Република Македонија" и во два од дневните весници, од кои еден на јазикот на припадниците на заедниците кои не се мнозинство во Република Македонија, во два случаи: првиот е по барање на оштетениот и на товар на осуденото лице, а вториот по барање на правното лице што е ослободено од обвинение или против кое постапката е запрена со правосилна судска одлука (чл.96-д КЗ).

Опасноста од достапност до лични податоци на осудени лица, макар и во законски строго определени кругови, престанува со настапувањето на институтот рехабилитација, која може да биде законска и судска и која значи предвремен престанок на казните што се состојат во забрани и на казната протерување странец од земјата и правните последици од осудата и бришење на осудата од казнената евиденција. Малку нејасна и контрадикторна на овој институт е одредбата од чл. 103 ст. 3, според која рехабилитираното лице се смета за неосудувано, а податоците за бришаната осуда не се даваат никому. Бришењето на осудата претпоставува ништење на сите записи за неа, а не просто прибежжување некаде дека определена осуда е избришана, затоа што доколку е така, личните податоци содржани во неа и приватноста, затоа што дигитираното лице повторно би биле затворени. Не случајно во правничките кругови се нагласува дека доколку системот не предвидува фактичко ништење на записот, тој е далеку од сфаќањето за рехабилитацијата како повторно воспоставување на фикцијата на неосудуваност.²⁰

3.2 Личните податоци и новиот Закон за кривичната постапка

Новиот Закон за кривичната постапка²¹ за првпат поминувајќиозно ја регулира материјалата на заштитата на личните податоци кои неизбежно се дел од многу процесни дејствија. Одредбите се консеквентнија на кристализирање на основните насоки, стандарди кои националните законодавства мора да ги

¹⁹ <http://www.uslavensud.mk/domino/WEBSUD.nsf>

²⁰ Така и Strahl, според Камбовски, В., Казнено право – општ дел (2004), Скопје, стр. 1003.

²¹ Службен весник на РМ, бр. 150/2010.

предвидат а се приступни и произлегуваат од богатата пракса на Европскиот суд за човекови права во Стразбур.

Законот за кривичната постапка најпрвин го регулира прашањето на обработката на личните податоци за потребите на кривичната постапка, определувајќи во чл. 139 дека судот, обвинителството и другите органи со посебни овластувања, собираат, обработуваат и чуваат лични податоци за потребите на кривичната постапка, водејќи сметка природата и обемот на податоците да се соодветни на потребите во конкретниот случај. Логично на тоа, тие востановуваат збирки на податоци кои според ст. 2 од истиот член треба да бидат востановени врз основа на закон. Ваквата одредба овозможува поминувачки да се регулираат и условите во врска со водењето на збирката, времетраењето на чувањето на податоците и сл.

Во врска со објавувањето на пресудите во електронска форма, Законот за кривичната постапка предвидува доколку тоа се прави преку интернет или друга комуникациска мрежа, да не смее да постои можност за дигитално пребарување според категории на лични податоци, категории на лица или поединечни лични податоци. Тие треба да се отстранат/избришат по истекот на рокот за бришење на осудата според Кривичниот законик.²²

Законот предвидува и одредби за точноста и измената на личните податоци. Имено, според чл. 140, ст. 1, личните податоци кои не се точни или кои се собрани спротивно на закон, мора веднаш да се изменат или избришат, при што нивната точноста се проверува на секои 5 години, а процедурата треба да се регулира со законот со кој е востановена збирката. Во него треба да се најдат и одредбите околу тоа колку ќе изнесуваат роковите за чување на податоците во збирките како и за бришењето на личните податоци (ст. 2 и 3).

Од наведеното произлегува дека подетални одредби во врска со востановувањето и чувањето на личните податоци ќе бидат предвидени од други закони со кои ќе се операционализира оваа материја.

Клучното прашање во врска со заштитата на приватноста на една личност во овој домен е тоа за давањето на личните податоци на корисници, односно кому сè тие ќе му бидат достапни. Чл. 141 предвидува дека личните податоци собрани за потребите на кривичната постапка може да се даваат на користење на државни органи и други правни и физички лица само ако тоа е дозволено со закон, а истите можат да се користат, во согласност со закон, во други кривични постапки, во постапка на меѓународна соработка во кривична материја и меѓународна полициска соработка, а во други судски постапки може да се користат само ако предметот во другата судска постапка е директно поврзан со предметот на кривичната постапка.²³

Посебно прашање кое е доста проблематично во сферата на заштитата на приватноста на личноста е заштитата на т.н. посебни или сензитивни лични податоци. Ст. 3 од чл. 141 од Законот за кривичната постапка ја зафаќа токму оваа сфера, односно предвидува дека личните податоци собрани исклу-

²² В. КЗ, чл. 103, ст. 2 и 3.

²³ Чл. 141, ст. 2, ЗКП.

чиво врз основа на утврдување на идентитетот, телесен преглед или молекуларно-генетска анализа, по завршувањето на кривичната постапка можат да се користат, во согласност со закон, само заради откривање или спречување на кривични дела. Меѓутоа, законот не предвидува експлицитно ограничување на нивното чување, иако може да се претпостави дека и за нив би важеле роковите предвидени во законот со кој збирката се востановува. Ова прашање би требало да се преразгледа, особено заради тоа што во праксата на Европскиот суд за човекови права постојат пресуди според кои произлегува дека ваквите податоци не смее да се чуваат неодредено време. Таков е на пример случајот *S and Marper v UK*²⁴ од 2008 година. Во пресудата на овој случај, Европскиот суд за човекови права истакнува дека ДНК примероците на осомничени и обвинети лица кои подоцна се ослободени со пресуда или од кривичен прогон воопшто, не смее да се чуваат без определени рокови, во спротивно се работи за повреда на правото на приватност. Ситуацијата во Обединетото кралство била спротивна на ова. Имено, таму од секое уапсено лице се зема мал ДНК примерок и се чувал како дигитален профил во Националната ДНК база на податоци. Од сите земји – членки на Советот на Европа, единствено во Обединетото кралство чувањето на ваквите податоци било неограничено, додека вообичаена практика е тие по постигнувањето на целите на системот на казнена правда да се уништат.²⁵

Законот за кривична постапка за првпат предвидува можност засегнато лице да добие информации за нешто што е преземено во или за потребите на кривичната постапка. Имено, доколку субјектот на лични податоци побара, според чл. 142, ст. 1, ако со закон поинаку не е определено, јавното обвинителство или судот, ќе го информираат за тоа дали неговите лични податоци биле собрани, обработувани или чувани за потребите на кривичната постапка, но само по истекот на истекот на една година од денот на донесувањето на наредбата за спроведување на истражната постапка (ст. 2).

Суштиноста на материјата со која се работи нужно бара предвидување и на заштитни механизми и надзор. Законот за кривичната постапка и на ова прашање одговара соодветно, предвидувајќи, надзорот над обработката на личните податоци и нивната заштита утврдена со овој закон и друг закон да го врши Дирекцијата за заштита на личните податоци.²⁶

Законот за кривичната постапка упатува и на соодветните законски одредби во поглед на заштитата на личните податоци во врска со собирањето,

²⁴ Application No. 30562/04 и 30566/04, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-90051>

²⁵ Во врска со овој случај, неколку невладини организации од областа на заштитата на приватноста на личноста на кои им било допуштено да дадат свои дописи во врска со случајот наведуваат, меѓу другото, дека ДНК примероците сами за себе претставуваат огромно множество на лични податоци, затоа што од нив, не само што може да се идентификува личноста туку и да се откријат низа физички и психички карактеристики за неа, вклучувајќи и податоци за болести, предиспозиции за определено заболување, па и податоци врзани со здравствени карактеристики на целото (биолошко) семејство.

²⁶ Чл. 143, ЗКП, Службен весник на РМ, бр. 150/2010

обработката и чувањето на личните податоци за потребите на кривичната постапка, доколку истите не се регулирани со овој закон.

Освен збирките на податоци, навлегување во сферата на приватноста има и во други дејствија и мерки кои се преземаат за потребите на кривичната постапка. Такви се на пример, посебните истражни мерки, па Законот за кривичната постапка во чл. 264 предвидува дека секое лице кое на кој и да било начин дознае податоци што се однесуваат или произлегуваат од приманата на посебните истражни мерки е должно да ги чува како службена тајна. Прекршувањето на ваквата одредба ќе значи одговорност според соодветните одредби од Кривичниот законик на Република Македонија.

Иако во принцип, пребарувањето и споредувањето на личните податоци на граѓаните не е дозволено, чл. 265 стипулира можност за автоматско или на друг начин пребарување и споредување на збирките на лични податоци на лица и на други податоци кои непосредно се поврзани со нив и нивното споредување со определени карактеристики на лицето за кое основано се поставува дека е во врска со кривичното дело, со цел да се исклучат лицата кои не се осомничени или да се утврдат лицата кои ги поседуваат карактеристиките што се потребни за истрагата. Наредбите за ваквите дејствија значајно должност на правните и физичките лица коишто вршат обработката на лични податоци – контролорите на личните податоци да овозможат непречено извршување на наредбата за примена на мерката од членот 252 став (1) точка 5 на законот, да ги направат достапни личните податоци што се бараат и да им ги предадат на надлежните органи (чл.266). Податоците добиени преку ова дејствие, се чуваат ограничено, т.е. доколку во рок од 15 месеци по завршување на спроведување на мерката од членот 252 став (1) точка 5 на овој закон не се поведе кривична постапка, сите собрани лични податоци се бришат или уништуваат под надзор на судијата на престојноста постапка, јавниот обвинител и претставникот на Дирекцијата за заштита на личните податоци за што јавниот обвинител ќе состави записник (чл. 276). Ова е во согласност со востановените стандарди на ЕСЧП според кои сензитивните лични податоци на лицата кои биле осомничени, но кои не биле обвинети, осудени и сл. треба да се избришат, а не да се чуваат во полициски и други збирки на лични податоци.

4. Заштитата на личните податоци во други закони

Во нашето законодавство постојат повеќе закони чијшто предмет на регулирање исто така навлегува во сферата на приватноста и личните податоци. Од кривичната сфера, веќе ги споменавме посебните истражни мерки кои се предмет на регулатива не само на Законот за кривичната постапка, туку и на посебен закон. Особено актуелна тема која ги зафаќа сензитивните лични податоци, а е надвор од казнената област, е сферата на биомедицинските процедури и заштитата на правата на пациентите, поконкретно на приватноста, достоинството итн. Од пред неколку години, Република Македонија му

посвети соодветно внимание и на ова прашање. Имено, со донесувањето на Законот за заштита на правата на пациентите²⁷, без дефинирани многу поими и заштитени вредности кои се во врска со човеќното достоинство и интегритет, а се во врска со медицинските процедури. Законот, меѓу другото, дефинирајќи некои поими, експлицитно ја споменува и категоријата лични податоци. Така, на пример, под „медицинско досие“ за пациентот, се подразбира досие во кое се дефинираат сите податоци и документи што се однесуваат на здравствениот статус на пациентот, медицинската, односно клиничката состојба, дијагнозата, прогнозата и третманот, како и сите други лични податоци, а кое се води во согласност со прописите од областа на здравствената евиденција и овој закон.²⁸

Натаму, Законот го гарантира правото на доверливост (тајност) во чл. 25, според кој, пациентот има право на доверливост на личните и медицинските податоци, кои мора да се чуваат во тајност и после неговата смрт, во согласност со прописите за заштита на личните податоци.

Отривањето на личните податоци може да биде дозволено по исклучок и под следните услови: доколку пациентот даде писмена согласност, доколку се неопходни за медицинска интервенција на пациентот во друга установа, доколку се неопходни за обработка пропишана со закон, од страна на здравствена установа што обезбедува здравствени услуги на пациентот, доколку се искористат во историски, научни, истражувачки или едукативни цели, под услов идентитетот на пациентот да не може да се открие и доколку тоа е во согласност со друг закон со цел за заштита на животите, безбедноста или здравјето на други лица.

Дури и под овие услови, отривањето на податоците мора да биде извршено на начин и до степен до кој се остварува целта на отривањето на информацијата и се заштитува во најголема можна мера тајноста на податоците. Во секој случај, овие податоци се чуваат во согласност со прописите за чување на професионална и деловна тајна, како и за заштита на личните податоци.

Законска заштита е обезбедена не само на податоците, туку и на човечките суштаниии од кои може да се идентификува пациентот, односно и тие мора да се чуваат во тајност, во согласност со прописите за заштита на личните податоци.

Натаму, Законот предвидува заштита и на податокот за прием на пациентот во болничка здравствена установа, поточно самиот пациент дава изјава за лицата на кои може да им се даде информација за неговиот прием во болничка здравствена установа, односно изјава за лице за натамошна комуникација, како и за неговата здравствена состојба, односно за лицата на кои не смее да им се даде таква информација. Покрај ваквата експлицитна согласност на пациентот, Законот предвидува можност и за претпоставена согласност, но тоа се однесува само на случаи кога таквите податоци се даваат на

²⁷ Службен весник на РМ, бр. 82/2008, 12/2009, 53/2011.

²⁸ В. чл. 4, ст. 1, т.3 од Законот.

друг здравствен работник, односно установа што продолжува да му укажува здравствена заштита на пациентот.

И овој Закон упатува на прописите од областа на заштитата на личните податоци во поглед на прашањата на обработката на лични податоци на пациентите.

Согласно чл.33 од Законот, обезбедувањето на ваквите права и услови е должно на здравствената установа, во спротивно предвидени се и прекр-пачни одредби,²⁹ а во предвид може да се земат и соодветните одредби од Кривичниот законик доколку е исполнето битието на некое од релевантните казни дела.

5. Крагок компаративен осврт врз казнените закони на Србија и Хрватска

Кривичниот законик на Република Србија,³⁰ во главата XIV: Кривични дела против слободите и правата на човекот и граѓанинот, ги предвидува, меѓу другите и следните дела кои се однесуваат на навлегувањето во личната сфера на човекот: чл.141 – неовластено откривање тајна, чл.144 – неовласте-но фотографирање, чл. 145 – неовластено објавување и прикажување на туѓ слис, портрет или снимка, чл.146 – неовластено собирање на лични податоци.

Последната инкриминација директно ја регулира маџеријата што е предмет на обработка на овој труд и таа гласи:

Чл. 146 - Неовластено собирање на лични податоци

(1) Тој што податоците кои за една личност се собираат, обработуваат и користат врз основа на закон, неовластено ги прибави, соопшти на друго лице или ги употреби за цели за кои не се наменети, ќе се казни со парична казна или затвор до една година.

(2) Со казната од став 1 на овој член ќе се казни и тој што спротивно на законот собира податоци за личноста на граѓанине и така собраните податоци ги користи.

(3) Ако делото од став 1 на овој член го стори службено лице во вршењето на службата, ќе се казни со затвор до 3 години (гонеењето за делата од ст.1 и 2 се презема по приватна тужба).

Како што може да се заклучи, српскиот Кривичен законик ова дело го предвидува како лесно казено дело, каде што за основниот облик е пред-видена парична или казна затвор до една година. Дејствието на извршување е поставено во алтернативна диспозиција при што суштината на основниот об-лик е неовластеното прибавување и користење на лични податоци кои се со-бираат врз основа на закон. Обликот на делото од ст. 2 предвидува собирање и користење на податоците собрани спротивно на закон. Потешка казна е

²⁹ В. чл. 64, 65 и 65-а од споменатиот Закон.

³⁰ Кривичен законик на Република Србија, преземено од http://www.digitalnaagenda.gov.rs/filesystem/sitesdocuments/zakoni/krtivnici_zakonik.pdf

предвидена за квалифицираниот облик на делото од ст.3, односно кога делото го врши службено лице во вршењето на службата.

Казнениот закон на Република Хрватска³¹ кој се применува од 2013 година, како современ, модерен кривичен закон предвидува посебна глава на кривични дела против приватноста (глава XIV). Во него, меѓу другото, се поместени и следните дела: чл. 143 – неовластено звучно снимање и при-слушкување, чл.144- неовластено сликовно снимање, чл. 145 – неовластено откривање на професионална тајна и чл.146- недоволена употреба на лични податоци.

Овој член гласи:

Чл. 145 - Недоволената употреба на лични податоци

(1) Тој што спротивно на условите одредени во законот прибави, обра-ботува или користи лични податоци на физички лица, ќе се казни со затвор до 1 година.

(2) Тој што спротивно на условите одредени во законот изнесува лични податоци од Република Хрватска со цел за натамошна обработка или ги објави или на друг начин ги направи достапни на друг или тој што со дејст-вието од став 1 на овој член за себе или за друг пробави значителна имотна корист или предизвика значителна имотна штета ќе се казни со затвор до 3 години.

(3) Со казната од став 2 на овој член ќе се казни и тој што делтоо од став 1 на овој член го изврши спорема дете или којшто спротивно на усло-вите определени со закон прибави, обработува или користи лични податоци на физички лица кои се однесуваат на расно или етничко потекло, политички стојалишта, верски или други уверувања, синдикално членство, здравје или сексуален живот или лични податоци за физички лица за казнена или прекр-пачна постапка.

(4) Ако казненото дело од ставовите 1 до 3 на овој член го изврши службено лице во вршењето на своите овластувања, ќе се казни со казна затвор од 6 месеци до 5 години.

За разлика од српското кривично законодавство, кое е доста слично со нашето, новиот хрватски Казнен закон предвидува подетална заштита во смисла на тоа дека покрај основната заштита опфатена во ст.1, како и квали-фицираниот облик кога се работи за службено дело, предвидува посебни одредби кога таквите дејствија се вршат заради прибавување на имотна корист или нанесување имотна штета во значителен обем, како и кога делото е извршено спрема дете или се работи за посебна или сензитивна категорија на лични податоци. За ваквите облици на делото, како и за т.н. службено дело е предвидена потешка казна. Иако за некои од споменативе облици, како и за основното дело е предвидена слична казна како во нашето и српското законо-давство, за службениот облик на делото е предвидена потешка казна (од 6

³¹ Казнениот закон на Република Хрватска е донесен во 2011 година, изменет е во 2012, а се применува од 2013 година. В. <http://www.zakon.hr/z/98/>

месец до 5 години), што во нашето казнено законодавство е предвидена, на пример, кај некои привилегирани убиства.

6. Заклучок

Сферата на приватноста и правото на неа не е само една од најзаштитените во националните и меѓународните правни акти. Туку таа за секоја личност претставува светост во буквална смисла на зборот. Луѓето отсекогаш сакале личните работи да останат тајна за јавноста од многу причини и се чини дека кај секој човек ваквиот став е вроден. Речиси и да не постојат дилеми и во правните кругови и пошироко, даги едно лице има или нема право на приватност и заштита на податоците за него и неговиот живот кои имаат строго личен карактер. Како што може да се заклучи од напредната анализа, мал е бројот на случаи во кои таа сфера може да биде легитимно нарушена, па и тогаш, мора да се преземат мерки тоа да биде во најмала можна мера.

Иако сигурноста и тајноста на личните податоци, поконкретно, се заштитени во нашата држава уште од 1991 година и тоа на уставно рамниште, законската регулатива со која ваквата заштита може да се операционализира датира од понов датум. Имено, првиот закон за заштита на лични податоци е од 2005 година (во меѓувреме е повеќекпати менуван и дополнуван), одредбите во материјалното казнено законодавство кои се однесуваат на волењето регистри, збирки, како што е казнената евиденција се од 1996 година, а поновите, како таа за посебниот регистар на сторители на т.н. сексуални кривични дела против деца под 14 години датира од 2011 година, додека процесното казнено законодавство за првпат поминувало се зафаќа со регулирање на оваа сфера во поглед на збирките и собирањето на лични податоци во врска со кривичната постапка во новиот Закон за кривичната постапка кој е усвоен во 2010 година, но сепак не се применува.

Казненоправната заштита на личните податоци се огледа преку фактот што во материјалното и процесното казнено законодавство на оваа сфера и е посветено посебно внимание. Имено, во Кривичниот законик се инкриминирани низа дејствија кои значај навлегуваат во приватната сфера на личноста, а постојат и посебна инкриминација за дејствијата на директна злоупотреба на личните податоци. Според предвидената санкција, ова дело стаѓа во групата на т.н. полесни кривични дела, а постојат и погешки облици за кои е предвидена казна затвор во повисоко траење од онаа за основното дело.

Од споредбеноправно гледиште, законодавствата на двете држави од регионот кои се блиски по својата природа до нашето (српското и хрватското) се генерално слични и во поглед на инкриминацијата на неовластеното собирање и обработка на лични податоци, единствено може да се заклучи дека чекор напред во казненоправната заштита на личните податоци прави Република Хрватска каде што поминувало и во поглед на т.н. сензитивни/посебни лични податоци поексплицитно се казнува извршувањето на

забранетите дејствија. Поточно, хрватската инкриминација е попречена, познава повеќе облици и предвидува, во определени случаи, построги казни.

Големо подобрување и значително повисока заштита на личните податоци во и во врска со кривичната постапка и казнената правда, воопшто, се забележува во новиот Закон за кривична постапка кој предвидува низа одредби во врска со собирањето и обработката на лични податоци и волењето збирки. Духот на овие одредби недвосмислено ги отсликува стандардите кои ги воспостави Европскиот суд за човекови права од Стразбур преку својата пракса особено во насока на тоа во сферата на приватност и заштита на личните податоци да може да се навлезе исклучиво поради повисоки интереси и тоа во најмала можна мера и во најкраток можан период и дека ниедна збирка на лични податоци не смее да се чува неопределено време.

Од сето горенаведено, може да заклучиме дека позитивното казнено законодавство во Република Македонија ги задоволува барањата за заштита на правата од сферата на приватноста и дека евентуални преиспитувања може да се направат во поглед на актуелната инкриминација за злоупотребата на личните податоци во насока на нејзино проширување и одредбите за казнената евиденција, посебниот регистар и бришењето на осудата.

Ass. Prof. Aleksandra Deanoska – Trendafilova, PhD³²

CRIMINAL LAW PROTECTION OF THE PERSONAL DATA

The author of this paper elaborates the issue of the data protection from the point of view of the Criminal law. At the beginning, the author presents the legal protection of the personal data in the legislation of the Republic of Macedonia in horizontal and vertical level, stipulating that the legislation is extensive, but not consistent enough. It starts from the constitutional provision, continuing in the Law on protection of personal data to the criminal law protection envisaged in the Criminal Code and the new Law on criminal procedure and other laws.

The author elaborates on the abovementioned provisions in-depth, referring at the same time to the standards set up in the practice of the European Court of Human rights. In this paper, also a short comparative analysis is performed on the substantive criminal law provisions of Serbia, Croatia and Macedonia.

At the end of the paper, the author concludes that the legal data protection in the Republic of Macedonia is on a high level, but points out that it should be more consistent and that some revisions could be made in the incrimination of the misuse of personal data of the Criminal Code taking as an example the Croatian incrimination for this criminal offence.

³² Assistant Professor of Criminal Law, Department of Criminal Law, Faculty of Law "Justinianus Primus", University "Ss. Cyril and Methodius" - Skopje

